

Wat doet jouw school met de resultaten van IDP 2.0?

Samenvatting van de resultaten van de gestandaardiseerde proeven voor het vierde leerjaar en de gevalideerde toetsen voor het einde van het basisonderwijs van Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Handvatten voor de klaspraktijk.

Elke school in Vlaanderen die gewoon lager onderwijs verstrekt, is verplicht om op het einde van het basisonderwijs bij iedere leerling een gevalideerde toets voor ten minste drie leergebieden af te nemen. Katholiek Onderwijs Vlaanderen biedt jaarlijks eindtoetsen aan waarmee je als school aan die **decretaale verplichting** voldoet. Daarnaast stellen we ook enkele evaluatie-instrumenten voor het vierde leerjaar ter beschikking om vrijblijvend gestandaardiseerd te evalueren.

We kiezen vanuit onze netwerkorganisatie daarbij uitdrukkelijk voor een **breed aanbod** en een **scherpe focus**. Zo bestond het aanbod voor het zesde leerjaar in het schooljaar 2020-2021 uit gevalideerde toetsen voor zes decretaal vastgelegde leergebieden: Frans, mens & maatschappij, muzische vorming, Nederlands, wetenschappen & techniek en wiskunde. Voor het vierde leerjaar waren er gestandaardiseerde proeven voor mens & maatschappij, Nederlands, wetenschappen & techniek en wiskunde. Per leergebied leggen we telkens de focus op een beperkt aantal leerinhouden. Dat verhoogt de diepgang en geeft zinvolle informatie om de kwaliteit voor die leerinhouden op te volgen.

De resultaten van de toetsen kun je altijd raadplegen via een uitgebreid school- en klasrapport. De linken om deze aan te vragen, kun je terugvinden in [de databank van de evaluatiebox bij de betreffende toetsen en proeven](#). In zo'n rapport worden de resultaten van jouw school of klas vergeleken met Vlaanderen en jullie referentiegroep. Aan de hand van de data in de rapporten kun je als team aan de slag met deze resultaten om de interne kwaliteit van je school verder te ontwikkelen. Waarin zijn jullie sterk, wat willen jullie borgen en waar zetten jullie (extra) op in? Het [IDP-stappenplan](#) kan jou en jouw schoolteam daarbij inspireren. Je kunt steeds een beroep doen op de pedagogische begeleiding voor ondersteuning bij het uitvoeren van het stappenplan.

Daarnaast vind je op de themapagina [Evaluatiebox basisonderwijs](#) ook [de analysedocumenten](#) terug. Daarin staan per toets en proef alle opgaven en antwoorden met daarbij de gemiddelde resultaten op Vlaams niveau. Ook de geëvalueerde doelen vind je terug in die documenten.

Mens & maatschappij 2021

Deze tekst vat de Vlaamse resultaten voor IDP mens & maatschappij van het schooljaar 2020-2021 samen. Enerzijds was er voor het 4de leerjaar een gestandaardiseerde proef voor tijd en ruimte. Daarnaast was er voor het 6de leerjaar een gevalideerde toets voor ruimte. We bieden eveneens enkele handvatten voor de klaspraktijk aan. Die handvatten zijn nuttig voor alle leraren van de basisschool en zijn dus niet enkel bedoeld voor de leraren van het vierde en

IDP - mens & maatschappij 2020-2021

Op het einde van het schooljaar 2020-2021 stelden we voor het vierde leerjaar een gestandaardiseerde proef voor mens en maatschappij (M&M) ter beschikking rond de domeinen tijd en ruimte. Met deze proef peilden we naar aspecten van de ontwikkeling van oriëntatie op tijd en brengen we in kaart hoe ver leerlingen op bepaalde vlakken staan in hun ontwikkeling van oriëntatie op de ruimte.

Voor het zesde leerjaar was er een gevalideerde toets mens en maatschappij voor het domein ruimte. In 2019 en in 2020 konden de scholen ervoor kiezen om voor mens en maatschappij de gevalideerde toets voor het domein tijd af te nemen. [De samenvatting en handvatten bij deze toets](#) vind je terug bij de IDP-informatie in de evaluatiebox. Deze toets werd in 2021 vrijblijvend als gestandaardiseerde proef aangeboden.

Resultaten op Vlaams niveau

Gestandaardiseerde proef M&M voor het vierde leerjaar

In 2021 maakten bijna 25 000 Vlaamse leerlingen van het vierde leerjaar de gestandaardiseerde proef mens en maatschappij. De gemiddelde score was 73 %. Met het eerste deel van de toets werd tijd getoetst. De gemiddelde score van de Vlaamse leerling op dat onderdeel was 75 %. Vervolgens werd ruimte geëvalueerd. Voor dat onderdeel bedroeg de gemiddelde score 68 %.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de opgaven met de gemiddelde resultaten voor Vlaanderen in 2021.

IDP4 tijd		IDP4 ruimte	
Opgave	Vlaams gemiddelde	Opgave	Vlaams gemiddelde
1	92 %	14	44 %
2	75 %	15	95 %
3	57 %	16	96 %
4	86 %	17	67 %
5	53 %	18	72 %
6	92 %	19	29 %
7	71 %	20	75 %
8	87 %		
9	54 %		
10	77 %		
11	86 %		
12	77 %		
13	70 %		

Gevalideerde toets M&M aan het einde van het basisonderwijs

Bijna 25 000 Vlaamse leerlingen van het zesde leerjaar maakten in 2021 de gevalideerde toets mens en maatschappij voor het domein ruimte. Met deze toets mens en maatschappij gaan we na hoe ver leerlingen op bepaalde vlakken staan in hun ontwikkeling van oriëntatie op de ruimte.

De gemiddelde score van alle leerlingen van het zesde leerjaar die de toets mens en maatschappij voor het domein ruimte in 2021 hebben gemaakt, was 66 %.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de opgaven met de gemiddelde resultaten voor Vlaanderen in 2021.

IDP6 ruimte			
Opgave	Vlaams gemiddelde	Opgave	Vlaams gemiddelde
1	97 %	10	66 %
2	68 %	11	52 %
3	89 %	12	54 %
4	72 %	13	45 %
5	41 %	14	59 %
6	69 %	15	69 %
7	76 %	16	82 %
8	81 %	17	52 %
9	55 %		

Samenvatting op basis van de resultaten van 2021

Tijd

Gestandaardiseerde proef mens en maatschappij - tijd voor het vierde leerjaar

De leerlingen van het vierde leerjaar kregen in deze proef meerkeuzevragen gelinkt aan doelen uit *Zin in leren! Zin in leven!* over tijdsbegrippen, het functioneel gebruik van kalenders, het verkennen en situeren van gebeurtenissen in de tijd, het veranderen van de werkelijkheid en de kennis daarover doorheen de tijd ([OWti2](#), [OWti3](#) en [OWti5](#)).

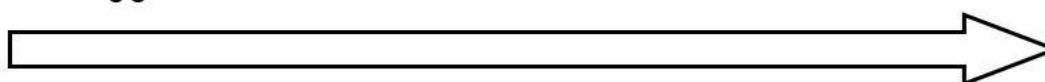
Tien van de dertien opgaven werden door meer dan 70 % van de leerlingen van het vierde leerjaar juist opgelost. De opgaven over [OWti5](#) 'Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe de werkelijkheid verandert en de kennis erover evolueert in de tijd' scoren zeer goed.

Mensen hebben vroeger en nu op verschillende manieren geschreven.

Sleep de afbeeldingen in de juiste volgorde van heel lang geleden tot nu.

heel lang geleden

nu

1

2

3

Correct 92 %

Fout 7 %

Geen antwoord 1 %

Op drie van de vier opgaven over [OWt13](#) 'Gebeurtenissen uit het eigen leven en uit de geschiedenis verkennen en in de tijd situeren' wordt er beduidend onvoldoende gescoord, meer bepaald op de opgaven die over eeuwen en de eeuwenband gaan

In 1826 werd de eerste foto ooit gemaakt.

In welke eeuw was dit?

A. 17 ^{de} eeuw	15 %
B. 18 ^{de} eeuw	27 %
C. 19de eeuw	57 %
D. 20 ^{ste} eeuw	1 %
Geen antwoord	0 %

Op een gelijkaardige opgave met concrete gebeurtenissen uit het eigen leven en dat van de ouders waarbij een tijdband met decennia gebruikt wordt scoren de leerlingen dan wel weer zeer goed.

Ruimte

De leerlingen van het vierde en zesde leerjaar kregen in deze proef en toets meerkeuzevragen gelinkt aan doelen uit *Zin in leren! Zin in leven!* over ruimtelijke begrippen, de verkenning en voorstelling van de ruimtelijke omgeving en hun competenties rond zich veilig en duurzaam in het verkeer te bewegen ([OWru4](#), [OWru5](#), [OWru6](#), [OWru7](#), [OWru8](#) en [OWru9](#)).

Gestandaardiseerde proef mens en maatschappij - ruimte voor het vierde leerjaar

Vier van de zeven opgaven worden door meer dan 70 % van de leerlingen uit het vierde leerjaar juist opgelost. Op de meeste opgaven over [OWru7](#) 'Als vaardige voetganger of fietser de verkeersregels kennen en toepassen en de veiligheid van verkeerssituaties in de omgeving inschatten' wordt er zeer goed gescoord.

In België kunnen kinderen vaak niet meer op straat spelen. Op plaatsen waar dat nog wel mag, wordt dat aangeduid met een verkeersbord.

Welk verkeersbord duidt aan waar je wel op straat mag spelen?

			
A: 1 %	B: 1 %	C: 2 %	D: 96 %
Geen antwoord		0 %	

Op de opgave over [OWru9](#) 'De voor- en nadelen van duurzame en niet-duurzame manieren om mensen, dieren en goederen te verplaatsen vergelijken en illustreren' wordt beduidend onvoldoende gescoord.

Alexandra bezoekt met haar ouders Parijs.
Ze willen een milieuvriendelijk vervoersmiddel kiezen.

Rangschik de vervoersmiddelen van minst milieuvriendelijk naar meest milieuvriendelijk.

minst milieuvriendelijk

meest milieuvriendelijk

Correct 29 %

Fout 70 %

Geen antwoord 1 %

Literatuur toont aan dat kennis over natuur en milieu slechts in beperkte mate van het belang is voor het tot stand komen van een milieuvriendelijke houding, maar toch niet gebanaliseerd mag worden. Vrij recent onderzoek¹ toont aan dat in het bijzonder impactkennis en effectiviteitskennis over milieukwesties wel degelijk een rol spelen bij het tot stand komen van duurzaam gedrag. Het is met andere woorden belangrijk dat leerlingen enerzijds weten wat de gevolgen zijn van hun eigen keuzes en acties en anderzijds weten welke keuzes de meeste milieuvriendelijke zijn. Daarom zijn in *Zin in leren! Zin in leven!* zowel bij de persoonsgebonden als cultuurgebonden ontwikkeling doelen opgenomen die gericht zijn op het 'samen onderzoekend en actiegericht' leren over duurzame ontwikkeling.

Gevalideerde toets mens en maatschappij - ruimte voor het zesde leerjaar

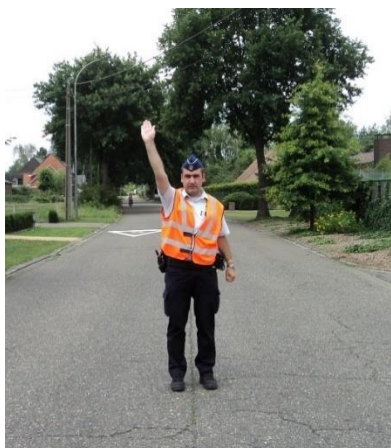
Tien van de zeventien opgaven wordt door meer dan 60 % van de leerlingen uit het zesde leerjaar juist opgelost, zes door meer dan 70 %.

De score voor een opgave over [OWru7](#) 'Als vaardige voetganger of fietser de verkeersregels kennen en toepassen en de veiligheid van verkeerssituaties in de omgeving inschatten' die ook in de gestandaardiseerde proef voor het vierde leerjaar werd aangeboden, is voor beide leeftijdsgroepen zeer goed.

¹ Bron: Milieuzorg op School: Impactanalyse en Verbetervoorstellen - Eindrapport (z.d.). Geraadpleegd op 7 september 2021 via <https://archieff-algemeen.omgeving.vlaanderen.be/xmlui/bitstream/handle/acd/229748/Eindrapport%20impactanalyse%20en%20verbetervoorstellen%20mos.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Je rijdt met je fiets op de weg.
Je ziet deze agent voor je staan.

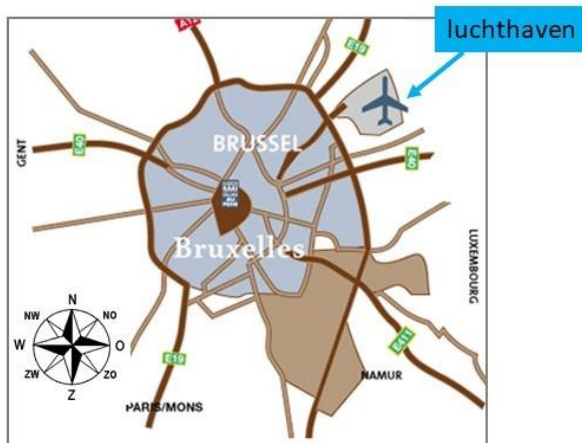

Wat moet je doen?

A. doorrijden	2 %
B. oversteken	1 %
C. stoppen	97 %
D. te voet verdergaan	1 %
Geen antwoord	0 %

Ook de opgave over [OWru6](#) 'Kaartbegrip, oriëntatie- en kaartvaardigheid ontwikkelen - Algemene oriëntatie- en kaartvaardigheid' die eveneens in de gestandaardiseerde proef voor het vierde leerjaar werd aangeboden, werd door beide leeftijdsgroepen goed opgelost.

In Zaventem ligt de grootste luchthaven van ons land.

Waar bevindt zich de luchthaven van Zaventem als je in het midden van Brussel bent?

Als je in het midden van Brussel bent, bevindt de luchthaven zich ten ...

A. noordoosten	89 %
B. noordwesten	6 %
C. zuidoosten	2 %
D. zuidwesten	3 %
Geen antwoord	0 %

Met het situeren op een wereldkaart van plaatsen vermeld in het leerplan bij [OWru6](#) scoorde slechts 41 % van de leerlingen correct.

Op vrijwel alle opgaven over [OWru8](#) 'Een reisweg volgen, uitstippelen en begrijpelijk verwoorden' wordt er beduidend laag tot onvoldoende gescoord. De resultaten wekken soms de indruk dat leerlingen moeite hebben met opgaven die gaan over 'Een eenvoudige route uitstippelen met het openbaar vervoer aan de hand van digitale applicaties, spoorboekjes ...' Bij het nader bekijken van de resultaten valt echter op dat de afzonderlijke scores op de deelvragen wel behoorlijk tot goed zijn.

Jouw verbindingen Hasselt - De Panne

Reisnummer	Type	Aankomst	Overstappen	Vertrek	Verkeerswijze
Reisnummer: 22.002.2018					
Van: Hasselt	07:28 Vrij	9:40	1	Vert: 2 Apr 1	Q, Q, Q
Naar: De Panne	11:08 Apr 1				
Van: Hasselt	07:53 Vrij	3:25	2	Vert: 4 Apr 1	Q, Q, Q
Naar: De Panne	12:08 Apr 1				
Reisnummer: 08.28.000					
Van: Hasselt	08:28 Vrij	3:40	1	Vert: 2 Apr 1	Q, Q, Q
Naar: De Panne	12:08 Apr 1				
Van: Hasselt	08:28 Vrij	4:00	3	Vert: 1 Apr 1	Q, Q, Q
Naar: De Panne	12:08 Apr 1				

Gebruik de afgedrukte tabel in de bundel met extra materiaal.

Juist of fout?

- De kortste reistijd bedraagt in het heengaan 3.30 uur. **Fout (64 % correct)**
- Ze nemen de trein van 7.53 uur. Dan moeten ze één keer overstappen. **Fout (74 % correct)**

Correct	52 %
Fout	47 %
Geen antwoord	1 %

Bij opgaven over het volgen van een beschreven reisweg op een plattegrond doen we gelijkaardige vaststellingen. Meervoudige opdrachten blijken moeilijker te zijn voor de leerlingen.

Stan komt met de tram aan in de stad. Nu moet hij naar het werk van zijn mama. Dit is het plan dat Stan kreeg van zijn mama.

Volg zijn route en duid in de tekst de juiste richting aan waarin hij stapt.

Gebruik het afgedrukte plan in de bundel met extra materiaal.

- Wanneer Stan uit de tram stapt, steekt hij de straat over op het zebrapad.
- Hij stapt in **zuid-westelijke** / noord-oostelijke richting tot het volgende kruispunt. **(61 % correct)**
- Daar slaat hij de hoek om in **zuid-oostelijke** / noord-westelijke richting. **(61 % correct)**
- Aan het kruispunt steekt hij recht over op het zebrapad.
- In het rode gebouw aan zijn linkerkant werkt zijn mama.

Correct	45 %
Fout	54 %
Geen antwoord	1 %

Handvatten voor de klaspraktijk

Bied geïntegreerd onderwijs vanuit *Zin in leren! Zin in leven!*

De ontwikkeling van '[Oriëntatie op tijd](#)' en van '[Oriëntatie op ruimte](#)' is onder meer onlosmakelijk verbonden met de ontwikkelthema's '[Meten en metend rekenen](#)' en '[Omgaan met bewegingsruimte en tijd](#)'. *Zin in leren! Zin in leven!* streeft naar de ontwikkeling van een holistisch wereldbeeld bij de leerling en ziet elk onderwijsarrangement als een kans om aan tien ontwikkelvelden te werken. Over de grenzen van de ontwikkelvelden 'Oriëntatie op tijd' en 'Oriëntatie op ruimte' en het leergebied mens en maatschappij zoeken naar betekenisvolle verbanden om de ontwikkeling met betrekking tot tijd en ruimte te stimuleren, betekent dus sowieso een win-win.

[Praktijkvoorbeeld](#) bij [OWti2](#): De schoolpop Emma verwelkomt de kleuters in de lange gang van de school. In die gang staan ook haar koffers met allerlei spulletjes in om met alle zintuigen te verkennen. De inhoud van de koffers wordt regelmatig aangepast aan de seizoenen, feestdagen, gebeurtenissen en schoolactiviteiten.

[Praktijkvoorbeeld](#) bij [OWru6](#): Aan de hand van een bewegingsparcours, zoeken de leerlingen van Juf. Rita een aantal opgehangen foto's van gekende plaatsen uit hun gemeente. Na een verkenningsronde dienen ze die in een welbepaalde volgorde te zoeken.

[Praktijkvoorbeeld](#) bij [OWru7](#): De leerlingen van het vijfde en zesde leerjaar gaan samen op fietstocht. De tocht wordt uitgestippeld via een digitale routeplanner.

Zin in leren! Zin in leven! beoogt ook dat leerlingen vanuit een onderzoekende houding hun talenten en competenties participeren aan onze veranderende maatschappij door het opnemen van engagementen in functie van een betere wereld en daarbij reflecteren op het menselijk denken en doen. Doelen met betrekking tot [educaties over maatschappelijke thema's](#) zijn dus reeds geïntegreerd in het leerplan. Onderwijsarrangementen over erfgoededucatie, herinneringseducatie en educatie voor duurzame ontwikkeling zijn dan ook ideaal om bij te dragen tot de ontwikkeling van 'Oriëntatie op tijd' bij de leerlingen. Onderwijsarrangementen over verkeerseducatie en educatie voor duurzame ontwikkeling (EDO) zijn perfect om bij te dragen tot de ontwikkeling van 'Oriëntatie op de ruimte' bij de leerlingen.

[Illustratie](#) van erfgoededucatie bij [OWti7](#): De leerlingen maken in groepjes onder begeleiding van een grootouder een uitgestippelde wandeling door het dorp. De leraar heeft op bepaalde plaatsen vooraf tekeningen van een fototoestel opgehangen. Elk groepje heeft een blad met dorpsfoto's van vroeger en een fototoestel. Op de plaatsen waar een tekening van een fototoestel hangt, nemen de leerlingen de verschillen en overeenkomsten waar tussen de plaats nu en vroeger zoals afgebeeld op de oude dorpsfoto. Ze maken een foto van de plaats in het heden en noteren op het blad bij elke foto minstens één overeenkomst en één verschil. Later kleven ze bij elke oude dorpsfoto de overeenkomstige foto die ze tijdens de wandeling maakten.

[Illustratie](#) bij [OWru9](#): De kleuters kijken en luisteren naar '[De ananasboot](#)', een KaMOSHbai van MOS rond duurzame voeding. De personages zijn Karel appel, Fien Ananas die met de boot naar België komt en Mien Ananas die het vliegtuig neemt. De ondersteunende sleutelvragen bij het verhaal doen de kinderen nadenken over de voor- en nadelen van het gebruik en vervoer van verschillende fruitsoorten. De tips bij het verhaal zetten aan tot actie(s) om de school te verduurzamen.

Maak leren betekenisvol

Bij onderwijsarrangementen over tijd en ruimte uitgaan van werkelijkheidsnabije en relevante leercontexten, leerling actief op zoek laten gaan én de leeransen in de omgeving aanwenden, dragen bij tot betekenisvol leren. Het is bijzonder zinvol om in dit kader op niveau van de school of

de scholengemeenschap een (digitaal) [omgevingsboek](#) op te bouwen met een overzicht van alle ontwikkelkansen.

***Praktijkvoorbeeld:** Het omgevingsspel is een variant op Trivial Pursuit. Het wordt doorheen het schooljaar door de leerlingen aangevuld na het verkennen van elementen in de omgeving. Het spel is een mooie aanvulling op het omgevingsboek en kan tijdens hoekenwerk gespeeld worden.*

***Praktijkvoorbeeld bij OWru6:** De leerlingen bouwen aan de hand van verschillende materialen diverse maquettes van de eigen klas. Ze oriënteren zich in de maquette én in de klas. Nadien wordt van één maquette een plattegrond gemaakt. Door eerst zand over de maquette te strooien en vervolgens alle elementen van de maquette weg te nemen ontstaan een 'plattegrond'. Ze ontdekken ook hoe een gridsysteem op een plattegrond werkt.*

Naast het inzetten op omgevingsonderwijs is het voor ruimte belangrijk dat doelen zoals 'Kaartbegrip, oriëntatie- en kaartvaardigheid ontwikkelen' ([OWru6](#)) en 'Als vaardige voetganger of fietser de verkeersregels kennen en toepassen en de veiligheid van verkeerssituaties in de omgeving inschatten' ([OWru7](#)) gerealiseerd worden in onderwijsarrangementen waarin ervaringskansen in authentieke situaties centraal staan. Met [authentieke situaties](#) bedoelen we situaties zoals die in het echte leven voorkomen of zinvolle, realistische opdrachten waarin de interactie een authentieke situatie benadert.

***Praktijkvoorbeeld bij OWru6 en OWru8:** De uitstap met de fiets naar het natuureservaat wordt dankbaar aangegrepen om een aantal verkeersregels aan te brengen en in te oefenen. Op de kaart van de gemeente wordt de fietsroute verkend.*

Maak werk van ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken

De werkwoorden 'ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken' worden expliciet gebruikt in de formulering van bepaalde generieke doelen en ontwikkelstappen in verband met tijd en ruimte.

OWti4	Vaststellen en uitdrukken hoe de geschiedenis doorwerkt in de samenleving van vandaag en morgen en hoe je als mens deel uitmaakt van de geschiedenis
OWti5	Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe de werkelijkheid verandert en de kennis erover evolueert in de tijd
OWti7	Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken waarom mensen sporen en verhalen uit hun leefwereld, die inzicht geven en herinneren aan een gedeeld verleden, bewaren
OWru4	Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen ruimtes afbakenen en begrippen voor grenzen in de juiste context hanteren
OWru9	De voor- en nadelen van duurzame en niet-duurzame manieren om mensen, dieren en goederen te verplaatsen vergelijken en illustreren

4-12j

Vaststellen en uitdrukken:

- welke de voor- en nadelen zijn van verschillende vervoermiddelen voor mensen, dieren en goederen
- welke vervoermiddelen het meest geschikt zijn voor een bepaalde verplaatsing

8-12j

De gevolgen vaststellen van het toenemende transport en vervoer en en illustreren welke duurzame, alternatieve manieren er zijn om mensen, dieren en goederen te verplaatsen - daarbij oog hebben voor het welzijn 🤖 van mens en dier

Dit impliceert dat leerlingen ook voor tijd ondergedompeld worden in betekenisvolle ervaringen, geprikkeld worden om op onderzoek te gaan, ondersteuning krijgen om vanuit ervaringen en onderzoek vaststellingen te doen en verworven inzichten op verschillende wijzen kunnen uitdrukken.

[Praktijkvoorbeeld](#) bij [OWti5](#): Hoe leefden de mensen in de prehistorie? Via de videocollectie van Het Archief voor Onderwijs maken de leerlingen kennis met de prehistorie, meer specifiek met de periode dat mensen leefden als jager-voedselverzamelaars.

[Praktijkvoorbeeld](#) bij [OWru4](#): Naar aanleiding van de Brexit verandert het geografisch middelpunt van de Europese Unie. Met de leerlingen gaan we op onderzoek wat een geografisch middelpunt is en of we dat ook hebben in België en Vlaanderen.

Maak onderwijs effectief

Elk onderwijsarrangement voor tijd en voor ruimte is doelgericht en vertrekt vanuit een focus met een aantal evalueerbare en/of observeerbare (generieke) doelen en impliceert dat al van bij de voorbereiding van het onderwijsarrangement nagedacht wordt over de [evaluatie van leerlingen](#).

Variant op 'De strandbal' bij [OWti3](#): Op een strandbal brengt de leraar verschillende stukken doorschijnend plastic aan door het stuk plastic met 3 randen vast te kleven. Achter het plastic worden afbeeldingen van historische elementen uit de omgeving gestopt. De leerlingen staan in een kring en gooien de bal naar elkaar. De leerling die de bal vangt bekijkt de afbeelding waar zijn rechterduim het dichtst bij is en toont het ook aan de andere leerlingen. De leerling hangt de foto bij de overeenkomstige periode op de tijdband. Als de leerling het antwoord niet weet, geeft hij de bal aan de leerling links van hem en vraagt hem om te helpen. De bal wordt naar een volgende leerling gegooid, enzovoort.

[Praktijkvoorbeeld](#) voor [OWru6](#): De leerlingen leggen in groepjes een vooraf bepaalde weg af in een voor hen bekende omgeving (school, schoolomgeving, gemeente, pretpark, dierenpark, bos ...). Ze maken hiervoor gebruik van verschillende routetechnieken. De voorbereiding van de oriëntatieloop gebeurt in 2 delen: (1) het uitstippelen en zelf verkennen van de route, (2) het aanleren van de verschillende routetechnieken. De evaluatie gebeurt via observatie door begeleiders met behulp van een beoordelingskaart, gevolgd door een individueel leergesprek door de leraar met de leerlingen.

In de [evaluatiebox](#) vind je inspirerende evaluatie-instrumenten om breed te evalueren, gestandaardiseerde proeven en gevalideerde toetsen.

Heb aandacht voor taalgericht onderwijs

Het is van belang om als leraar aandacht te besteden aan de taalontwikkeling van de leerlingen gedurende de hele dag, dus ook bij elke onderwijsarrangement in verband met tijd en ruimte. [Taalgericht onderwijs](#) is onderwijs waarin je, naast aandacht voor inhoud, ook voldoende en expliciet aandacht hebt voor taal.

[Praktijkvoorbeeld](#) bij [OWti2](#): De leerlingen verinnerlijken de namen van de seizoenen en de maanden van het jaar via muzische werkvormen met de mogelijkheid tot muzische expressievormen.

[Praktijkvoorbeeld](#) bij [OWru5](#): Water in de stad. Niets is alleen wit of zwart. Niets is alleen goed of slecht. Dat proberen we leerlingen bij te brengen wanneer we onze samenleving en de wereld rondom ons verkennen en onderzoeken. Om leerlingen hierin te ondersteunen leren we hen systeemdenken. In dit onderwijsarrangement over landschapselementen maken we daartoe gebruik van leermiddelen die de ontwikkeling van het verwerken van een schriftelijke boodschap (TOSn1) stimuleert.

Zorg voor een thematisch en cursorisch aanbod

Thematiseren betekent het laten groeien van een stroom van betekenisvolle onderwijsarrangementen rond een onderwerp uit de (leef)wereld van de kinderen. Die onderwerpen zijn levensnabij en nodigen leerling én leraar uit om – gedurende een bepaalde periode – intensief en actief een (nieuw) stukje wereld te verkennen, te onderzoeken, te grijpen en te begrijpen. Het aanbod vormt een samenhangend geheel van rijke ervaringskansen. De samenhang draagt ertoe bij dat leerlingen een gezamenlijk kader opbouwen om samen te spelen, leren, denken, onderhandelen en betekenis te geven. Leerlingen worden als het ware ondergedompeld en krijgen voldoende tijd en ruimte om vanuit hun identiteit en culturele context deel te nemen aan de wereld en die samen verder te onderzoeken. Bij [‘Thematisch werken en belangstellingscentra’](#) lees je hier mee over.

[Praktijkvoorbeeld](#) met integratie van [OWru6](#): De leerlingen ontdekken dat migratie speelt een rol bij de ontwikkeling van onze multiculturele samenleving. Ze komen tot dit inzicht aan de hand van opdrachten bij de trailer van de film van Nic Balthazar over jonge vluchtelingen 'Wij zijn mensen'.

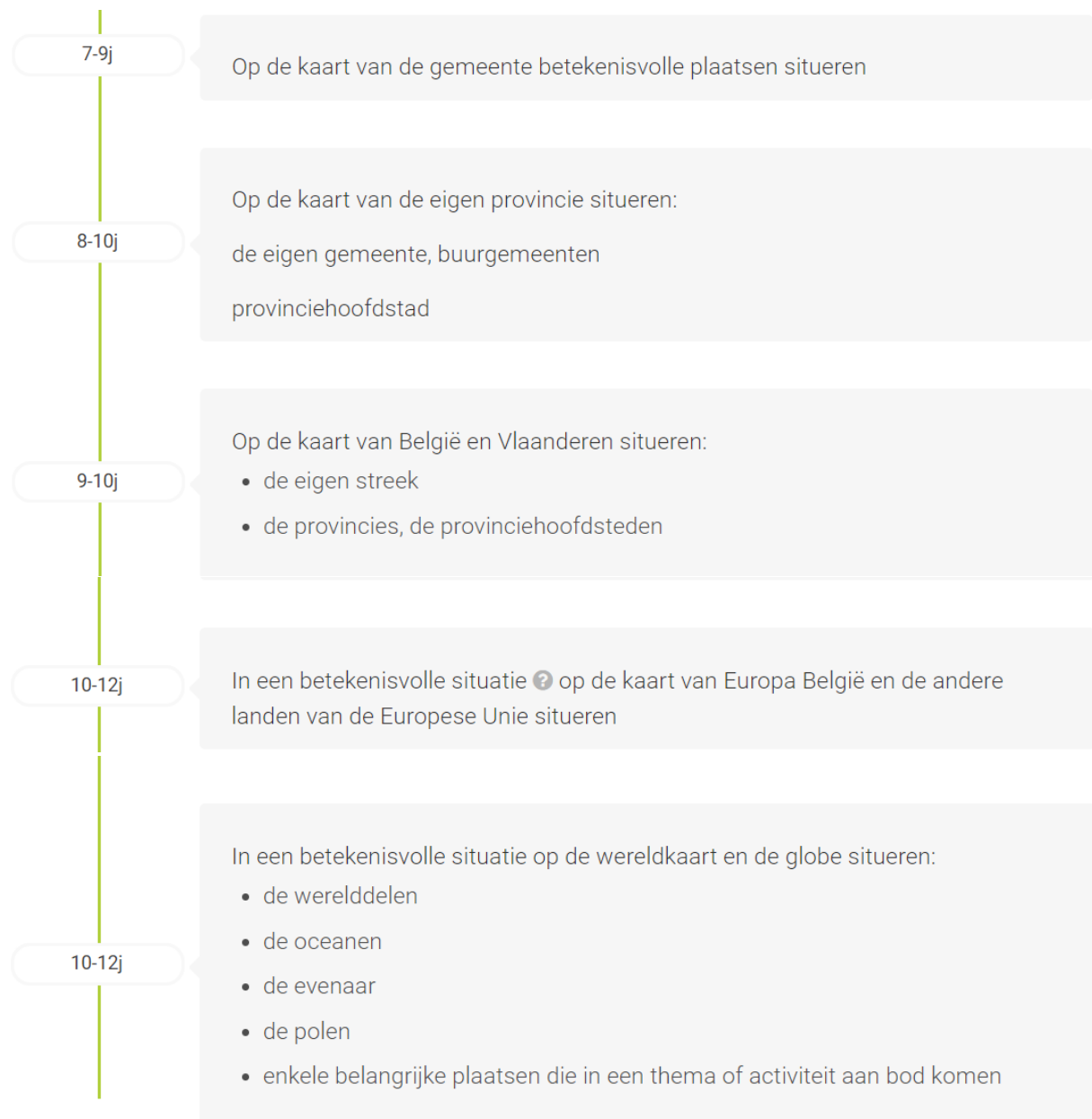
Het leerplan stelt ook duidelijke cursorische inhoud voorop. De verschillende concepten en vaardigheden met betrekking tot tijd en ruimte dienen stap na stap opgebouwd te worden, aangepast aan het ontwikkelingsniveau van de leerlingen.

In het leerplan zien we bijvoorbeeld in de leerlijn [OWti3](#) met betrekking tot het situeren van gebeurtenissen in de tijd cursorisch opgebouwde ontwikkelstappen:

Ook in de leerlijn [OWru6](#) met betrekking tot het situeren van plaatsen op een kaart zien we cursorisch opgebouwde ontwikkelstappen:

Tijdkaders als een daglijn, weeklijn, verschillende soorten kalenders tot levenslijn, eeuwband, eeuwenband, tijdband ... ondersteunen de opbouw van diverse concepten met betrekking tot 'tijd'. Schoolafspraken rond tijdkaders vereenvoudigen het werk van elke dag en daartoe reiken we hierbij alvast enkele inspirerende [tools](#) aan om aan de slag te gaan.

[Praktijkvoorbeeld](#) bij OWti3: In de derde graad wordt de tijdband inductief opgebouwd vanuit de voorkennis van de leerlingen. Ze maken eerst een eigen periodisering om nadien tot een algemene afspraak van perioden te komen.

Ruimtekaders als maquette, plattegrond, verschillende soorten plannen en kaarten, atlas, kompas ondersteunen de opbouw van diverse concepten met betrekking tot 'ruimte'.

Schoolafspraken rond ruimtekaders en verkeerskaders vereenvoudigen het werk van elke dag en daartoe reiken we hierbij alvast enkele inspirerende [tools](#) aan om aan de slag te gaan.

Ga aan de slag met TIJD en RUIMTE!

Op de [Zill-site](#) van Katholiek Onderwijs Vlaanderen vind je inspirerende praktijkvoorbeelden in de [Zill-bib](#).

De [PRO.-site mens en maatschappij](#) van Katholiek Onderwijs Vlaanderen biedt jou wegwijzers naar:

- enkele belangrijke te operationaliseren [principes](#) bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van onderwijsarrangementen
- informatie over de ontwikkeling van het tijdbegrip, ondersteund door het gebruik van [tijdkaders, ruimtekaders en verkeerskaders](#)
- informatie over [leerlingen evalueren](#) voor mens en maatschappij

Op de [evaluatiebox basisonderwijs](#) vind je ter illustratie evaluatie-instrumenten om breed te evalueren.

Op de [PRO.-pagina basisaanbod leerplanimplementatie](#) vind je alle nascholingen die je kunnen ondersteunen bij het implementeren van het nieuwe leerplan *Zin in leren! Zin in leven!*

[Marijke De Meyst](#) coördineerde de toetsontwikkeling, -afname en -analyse. [Ann-Sofie Decoutere](#) (Nederlands), [Els De Smet](#) (M&M), [Greet Van Mello](#) en [Mia Vanden Waeyenbergh](#) (Frans), [Patrick Malfait](#) (W&T), [Roel Aerts](#) (muzische vorming) en [Sabine Jacobs](#) (wiskunde) stelden de samenvatting en handvatten op. Heb je vragen? Neem dan zeker contact op met iemand van ons.

